

Relaying #2, 2015, Testimonies on Motherhood Lost
Mana Contemporary, Jersey City, NY

לילי וואי על עבודתה של מלי דה-קאלו

סטילס מתוך וידאו אינסטליישן, Relaying #2

בפרויקט החדש שיצרה האמנית הישראלית הרב-תחומית, מלי דה-קאלו, שמונה דוברות מציגות חמישה מונולוגים. המספרות נבדלות זו מזו בגיל, במוצא האתני ובמראה החיצוני, ועם זאת אינן נבדלות זו מזו באופן מהותי, ובמבט ראשון הדמיון ביניהן עולה על השוני. כל אחת מהנשים מייצגת אם, שאחד מילדיה ניתק עמה מגע, ומקריאה מונולוג של אותה אם המשתייכת לקהילה של אמהות נטושות, קהילה של אובדן, המתקיימת בתרבות המאפשרת אובדן מעין זה. בד בבד, כל אחת מהמקריאות מייצגת גם אישיות אינדיבידואלית, שייחודה, הולך ומתברר ככל שנגלל סיפורה. הנשים המיוצגות הן ללא ספק ישויות מובחנות, המתמודדות עם נסיבות החיים שחוו ועם הרגשות האישיים שלהן; עם היגון, הבושה, התסכול וחוסר האונים הפרטיים שלהן.

בכל אחד מקטעי הווידאו נראית אישה ניצבת בסלון ביתה, בחלל מובחן, ובה בעת, שאינו נבדל באופן מהותי מן האחרים: סביבה נוחה ומאובזרת (ספות, כיסאות, לעתים ארגז צעצועים, צ'לו, ספרים, פריטי אמנות, צמחים, פאטיו), מרחב מגורים המזוהה עם "בתים טובים, אימהות טובות". המקריאה, ממתינה בדומייה עד שבליל הקולות-קטעי הקישור המייצגים המון בלתי נראה, ישכך.

היא אוחזת בידיה טקסט מודפס, כמו כדי להדגיש ולסמן כי הסיפור שהיא עומדת לספר אינו סיפורה, אלא שייך לאישה אחרת, החייבת להישאר אנונימית, מושתקת, מפחד ההשלכות ומחשש ההשפלה. תנוחות הנשים נבדלות במעט זו מזו. אחדות מהן נראות חסרות סבלנות משהו, מתוחות; אחרות נראות עצובות או כמי שמקבלות עליהן את הדין; ניכר ששפת הגוף שלהן מושפעת מן התכנים. דומה שהן מאמצות, במודע או שלא במודע, את זהות האישה המדברת באמצעותן. חרף מאמצייהן לקרוא קריאה נייטרלית, ניכר שהמילים שולטות בהן.

הדוברות, חלקן אקטיביסטיות בתחום המגדר התומכות במהלכים שיתופיים של סולידריות נשית וחלקן חברותיה של האמנית – נידבו את שירותיהן לתמיכה באימהות ונענו להזמנתה ליטול חלק בעבודה. הן דוברות אנגלית, עברית וערבית, ואת קולותיהן מלוות כתוביות. מיצב תלת-לשוני זה הוא לב-לבה של העבודה #2, Relaying, המדגישה את איכותו האוניברסאלית, חוצת התרבויות של הסיפור האנושי המורכב העומד במרכזו.

קטעי הווידיאו, המבוססים על עדויות של אמהות שאיבדו את ילדיהן, בהם מקריאות נשים את סיפוריהן, מוקרנים בלופ על גבי שלושה מקירות הגלריה, בתזמון מסונכרן. הנשים מוסרות את סיפוריהן זו לידו זו, ויוצרות רצף סיפורי, המייצג את ההישנות המתמדת של מאורעות מעין אלה. בשעה שסיפור אחד מוקרא, שאר הנשים עומדות דוממות, נושמות ברכות, ממתנות לסיומו ולתורן להקריא. מיקומה של הדוברת הבאה בתור נרמז על ידי בליל קולות, המטרים כל הקראה וכמו מסמן לצופה, לעבור ממסך למסך, מהקראה להקראה – טכניקה המוסיפה למיצב מימד אינטראקטיבי, באמצעותו מבקשת האמנית לבחון את מערך היחסים בין יצירה לצופה, תוך פרימת הגבולות בין מציאות לאמנות.

הנשים מוצגות בחלל בקנה מידה אנושי, בגובה העיניים, מדברות אל הצופה כאילו שהן שניהם בחלל אחד, מהלך המייצר אשליה חיונית ואפקטיבית. הגלריה, הממוקמת במתחם לאמנויות המזרח התיכון (MECA) שבמרכז מאנה לאמנות עכשווית (MANA Contemporary) בניו ג'רזי, מספקת חוויית סאונד היקפית, המגבירה את עוצמת החוויה ואת פעולת הגומלין שהיא מעודדת.

בכניסה לגלריה הראשונה, על הקיר הימני המוביל לגלריה הפנימית, נראית הקרנת ענק של דימויי שמונה הנשים, כמעין מקהלה יוונית בלבוש עכשווי. כל אחת מהן מופיעה להרף עין בטרם היא נעלמת ומוחלפת על ידי הבאה בתור, וכולן יחדיו מחוללות נוכחות רבת-עוצמה, המזמינה את הצופה להיכנס פנימה, ללא קול. דרך שתיקת הנשים נכנסים לגלריה הפנימית.

Relaying #2 הוא הפרויקט השאפתני ביותר שיצרה דה-קאלו עד כה, מיצב וידיאו רב-ערוצי, שיאן של שלוש שנות ריאיונות מקיפים שקיימה האמנית עם אימהות, שבעקבות פירוק התא המשפחתי נדחו על ידי ילדיהן. הקרע בין האם לילדיה מכאיב ומייסר יותר ממרד נעורים שגרת. במקרים רבים האם אינה מודעת למלוא היקפו עד לשלב מאוחר מדי, ואף אינה מודעת לתפקיד האב בהתנכרות הגוברת והולכת מצד הילד. דה-קאלו עיבדה שעות של ראיונות מוקלטים לכדי מונולוגים מתומצתים בני ארבע עד חמש דקות, המטלטלים שבעתיים בשל ישירותם ועוצמתם ובהן מתוארים בפשטות בוטה המבוכה והשכול שחוות הנשים; הכאב, רגשות האשם, הפחד נטול ההיגיון ותחושות אי-הכשירות לנוכח עולמן שהתהפך עליהן. במעין מנטרה של ייאוש, הן בוחנות שוב ושוב את זהותן ללא ילדיהן.

כולן אומרות, כי תמיד יישארו אימהות. אימהותן מגדירה אותן, אך הן מגיעות למסקנות שונות זו מזו. חלקן מתמוטטות; אחרות מתרעמות ונחושות להילחם על זכותן הטבעית לאמהות; ואילו אחרות מפגינות תקווה ומחליטות כי לצורך הצלת הקשרים עם ילדיהן עליהן לשקם את חייהן, וכך יוכלו להציע להם בית ובו דמות אם חזקה יותר.

בחברות שעודן מבוססות במידה רבה על אמונות דתיות ותרבותיות פטריארכליות, כדוגמת החברה היהודית, החברה הנוצרית והחברה המוסלמית השמרנית, שבהן כניעה לסמכות גברית היא אבן יסוד, הפרויקט של דה-קאלו מציג גישות אמיצות ומתקדמות. הפרויקט מדגיש את האנומליה בחברות אלו, הרואות באימהות מהות בסיסית וערך מקודש, אך מונעות מאותן נשים עצמן, אלו היולדות ומגדלות את הדור הבא, זכויות יסוד אנושיות.

דה-קאלו בוחרת בנקודת מבט אחת-יחידה, בזווית צילום ישרה, כדי לא להסיט את תשומת ליבו של הצופה מן הנרטיב. הצגת הנשים בגודל טבעי מייצרת חלל קולנועי המקביל לחלל הגלריה. האם האנונימית, המקריאה והצופה הופכים לאנשי סוד, המשתפים ביניהם פעולה. דה-קאלו, שבחרה למקם את ההקראות בבתי מקריאות, ולא על סט, מעבירה את דימוי הבתים באמצעות הקרנה רב-ערוצית, ובכך מייצרת רצף, ההופך למעין בית שיתופי מדומיין, שאף הוא סוג מסירה: חלל הגלריה נבנה מחדש כבית שהוא ביתם של כולם; בית מורחב, פתוח, שאותו מאכלסים בצוותא ובהדדיות השחקנית, האם והצופה (המזדהה עם שתי הקודמות).

דה-קאלו מתייחסת לסיפורים עוכרי השלווה המרכיבים את הסדרה כאל "רדי-מייד", אלמנטים מן-המוכן, שאותם היא משחזרת ועורכת. הנרטיבים בבסיס המיצג, אותנטיים ומתוסרטים, עובדתיים ובדויים כאחד, ואמורים להיתפש ככאלה. המסמך התיעודי, שבעבר סווג כרפורטאז'ה נוטה לנעו בין האובייקטיבי לסובייקטיבי, בין העיתונאי לאסתטי. זהו פורמט אשר ממחיש את הפוטנציאל הייחודי הגלום בו, מאז הסרטים החלוציים, שיצרו בשנות ה-60 וה-70 של המאה הקודמת קולנוענים, ביניהם כריס מרקר, לין הרשמן ליסון והאחים אל (אלברט) ודיוויד מייזלס. אמני וידיאו וקולנוענים עכשוויים - שני מדיומים שישראלים עוסקים בהם בהצטיינות - משקפים את עידן החשיפות הבלתי פוסקות שבו אנו חיים, עידן המצויד בכל הטכנולוגיות הנדרשות לשם כך ומגדירים מחדש את הז'אנר. הם מרחיבים את הטריטוריה התיעודית ומוסיפים לה רבדים של מורכבות, מגלים דרכים חדשות ומקוריות יותר לתעד את אינספור הסיפורים שיש לחלץ ולהעלות מתהום הנשייה. דה-קאלו היא אחת מאותם אמנים. במעשה מסירת הסיפורים בעבודה היא רואה מהלך רב חשיבות, "אקט הנע בין אמנות לבין אקטיביזם", המציע נחמה, תיקון, ריפוי, ואולי, בסופו של דבר, גם צדק.

לילי וויי היא מבקרת, כותבת ואוצרת עצמאית המתגוררת בניו יורק; עבודתה מתמקדת באמנות עכשווית